

فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۴۳، تابستان ۱۳۸۶، ۹۱ - ۶۳

مطالعه تطبیقی موافقت‌نامه تجارت و همکاری ایران و اتحادیه اروپا با موافقت‌نامه‌های مشابه آن اتحادیه^۱

علی زاهدطلبان* میرعبدا.. حسینی**

دریافت: ۸۵/۲/۲۷

پذیرش: ۸۶/۳/۲

موافقت‌نامه تجارت و همکاری / موافقت‌نامه غیر ترجیحی / اتحادیه اروپا / کشورهای
در حال توسعه / ایران

چکیده

هدف اصلی از این مقاله، مطالعه تطبیقی موافقت‌نامه تجارت و همکاری ایران و اتحادیه اروپا با انواع موافقت‌نامه‌های مشابه اتحادیه اروپا و ارائه توصیه‌های سیاستی لازم برای دست‌اندرکاران مربوطه است. در این مطالعه تطبیقی روشن شد به‌رغم آن‌که موافقت‌نامه در دست انعقاد "تجارت و همکاری" از سنخ موافقت‌نامه‌های غیر ترجیحی اتحادیه اروپا با کشورهای ثالث بوده که تفاوت اصلی آن با انواع موافقت‌نامه‌های غیر ترجیحی در عنصر "دسترسی به بازار" نهفته است، لیکن گنجانیدن تعهدات یک‌جانبه دسترسی به بازار و کاهش‌های تعرفه‌ای برای ایران از اواسط مذاکرات مدنظر اتحادیه اروپایی قرار گرفته و دنبال شده است. به غیر از بحث دسترسی به بازار، اصلی‌ترین تعهدات ناشی از موافقت‌نامه رعایت پنج قاعده "عدم واگشت"، عدم تبعیض و اعطای رفتار دولت کامله‌الوداد، حذف محدودیت‌های مقداری در واردات و صادرات، تثبیت نرخ‌های تعرفه و بالاخره انطباق قوانین

۱. مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان "توسعه تجارت ایران با اتحادیه اروپا..." است که در مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی انجام یافته است.

zahedtalaban@yahoo.com

* پژوهشگر ارشد دفتر نمایندگی تام‌الاختیار تجاری ایران

hosseini_mir@yahoo.com

** عضو هیأت علمی مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

و مقررات تجاری داخلی با قواعد سازمان جهانی تجارت است که برخی از آنها تعهدات گسترده‌ای را برای ایران در بردارد.

طبقه‌بندی JEL: F13 ، F15.

مقدمه

اتحادیه اروپا به‌رغم آنکه یکی از مهمترین و اصلی‌ترین شرکای تجاری ایران از گذشته‌های دور تاکنون بوده، اما در حال حاضر ایران با اتحادیه اروپا فاقد هرگونه روابط قراردادی و نهادینه در قالب قرارداد و یا موافقت‌نامه دوجانبه است. پیشنهاد روابط اقتصادی ایران و اتحادیه اروپا به قبل از انقلاب اسلامی برمی‌گردد. البته ایران و اتحادیه اروپا در قبل از انقلاب دارای روابط تجاری دول کامله‌الوداد (MFN) بودند و در این زمینه قراردادی بین طرفین امضاء شده بود، لیکن این قرارداد از سال ۱۹۷۷ عملاً به حالت تعلیق درآمد. پس از انقلاب نیز روابط این اتحادیه با ایران دچار افت و خیزهای زیادی شد که بیشتر متأثر از فرآیندهای سیاسی و مواضع ایران در حوزه‌های مختلف سیاسی و منطقه‌ای بوده است، هرچند که روابط تجاری بین این دو به قوت خود همواره ادامه داشته است. به طور سنتی بیش از یک سوم واردات و نیازهای صنعتی و تکنولوژیک ایران از کشورهای عضو اتحادیه اروپا تأمین می‌شود. اتحادیه اروپا همچنین شریکی مهم برای صادرات ایران به‌شمار می‌رود که بخش اعظم آن (۸۰٪) به صادرات نفت خام مربوط می‌شود. از این رو بیشترین درجه وابستگی و تعامل تجاری اتحادیه اروپا با ایران مربوط به حوزه انرژی (نفت) است. در فاصله دو دهه اخیر نیز روابط تجاری دو کشور از روند روبه‌رشدی برخوردار بوده است و طی دوره ۲۰۰۱-۱۹۸۰ ارزش واردات ایران از کشورهای عضو اتحادیه اروپا به‌طور میانگین سالانه از ۲/۵ درصد رشد و صادرات ایران (اعم از نفتی و غیرنفتی) نیز به این اتحادیه با ۲/۷ درصد رشد مواجه بوده است^۱. در مجموع اتحادیه اروپا بیش از یک سوم حجم تجارت خارجی (صادرات و واردات) ایران را به خود اختصاص می‌دهد و شریک اول تجاری ایران محسوب می‌شود.

سؤال اصلی مقاله حاضر این است که: موافقت‌نامه تجارت و همکاری پیشنهادی اتحادیه اروپا با ایران از سنخ چه نوع از موافقت‌نامه‌های دیگر اتحادیه اروپا با کشورهای

۱. برای اطلاع بیشتر به سایت اتحادیه اروپا به آدرس زیر رجوع شود:

گزینه ایران <http://europa.eu.int/comm/external-relations/search/countries.htm>

ثالث و مشابه است؟ و آیا تعهدات یک‌جانبه دسترسی به بازار در دامنه چین موافقت‌نامه‌هایی می‌گنجد یا نه؟ بدین ترتیب، فرضیه اصلی این مقاله به شرح زیر است: با توجه به سطح آغازین مناسبات تجاری اتحادیه اروپا با ایران و موافقت‌نامه‌های مشابه این اتحادیه با کشورهای ثالث، موافقت‌نامه تجارت و همکاری پیشنهادی اتحادیه اروپا با ایران از نوع موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی بوده و به هیچ‌وجه تناسبی با گنجاندن تعهدات یک‌جانبه دسترسی به بازار از سوی اتحادیه اروپا برای ایران را ندارد و نمی‌توان چنین تعهداتی را تحت عنوان آزادسازی‌های یک‌جانبه تفسیر و تأویل نمود و هیچ نظیری را نمی‌توان در بین سایر موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی اتحادیه اروپا با کشورهای دیگر از این حیث پیدا کرد.

به منظور آزمون فرضیه فوق از روش مطالعه تطبیقی موافقت‌نامه‌ها استفاده شده است. بدین صورت که از مقایسه تطبیقی دو دسته از موافقت‌نامه‌های اتحادیه اروپا با کشورهای ثالث، یعنی موافقت‌نامه‌های ترجیحی منعقد شده با کشورهای واقع در حوزه مدیترانه (Euro-Med) و سه موافقت‌نامه غیرترجیحی این اتحادیه با کشورهای چین، کره جنوبی و آذربایجان، صحت فرضیه اصلی تحقیق آزمون و مورد تأیید قرار گرفت.

مقاله حاضر در پنج قسمت تدوین شده است، در ادامه مقدمه، چارچوب و ساختار اصلی موافقت‌نامه تجارت و همکاری (TCA) ایران و اتحادیه اروپا، سیر تحولات مذاکرات به منظور انعقاد موافقت‌نامه «تجارت و همکاری»، مطالعه تطبیقی دامنه موافقت‌نامه TCA با سایر موافقت‌نامه‌های اتحادیه اروپا و خلاصه و جمع‌بندی و توصیه‌های سیاستی ارائه شده است.

۱. چارچوب و ساختار اصلی موافقت‌نامه تجارت و همکاری (TCA) ایران و

اتحادیه اروپا

متعاقب تصمیم مورخ هفدهم ژوئن ۲۰۰۲ مبنی بر موافقت شورای اتحادیه اروپا و اجازه به کمیسیون اروپا برای آغاز مذاکرات جهت انعقاد موافقت‌نامه تجارت و همکاری با ایران، اتحادیه اروپا چند هفته قبل از برگزاری اولین دور مذاکرات، متن پیشنهادی خود

را در خصوص چارچوب، دامنه و ساختار اصلی این موافقت‌نامه در جریان برگزاری نشست دوم گروه کاری تجارت و سرمایه‌گذاری تسلیم طرف ایرانی نمود. مطالعه حاضر محدود به چارچوب و ساختار پیشنهاد شده توسط اتحادیه اروپا که تاکنون دستور اصلی مذاکرات بوده است می‌باشد. بدیهی است متن نهایی موافقت‌نامه و ساختار آن می‌تواند با چارچوب و پیشنهاد اولیه متفاوت باشد. در پیشنهاد اولیه اتحادیه اروپا، این موافقت‌نامه مشتمل بر سه بخش است که به ترتیب عبارت است از:

الف) بخش اول: ماهیت موافقت‌نامه؛

ب) بخش دوم: دامنه موافقت‌نامه؛

ج) بخش سوم: محتوا و اجزاء موافقت‌نامه

در بخش اول، نوع و ماهیت این موافقت‌نامه و اینکه از چه سنخ و دسته‌ای از موافقت‌نامه‌های اتحادیه اروپا خواهد بود تعیین تکلیف خواهد شد و در بخش دوم، دامنه و حدود و ثغور موافقت‌نامه به تصریح روشن خواهد شد و بالاخره در بخش سوم که بدنه اصلی و مفاد و محتوای موافقت‌نامه را تشکیل خواهد داد، عناصر و موضوعاتی که باید در آن لحاظ شوند پیشنهاد شده است که دستور کار^۱ مذاکرات پیش رو را در یک چارچوب کلی تعیین می‌نماید. در بخش سوم که مربوط به پیش‌بینی محتوا و مفاد اصلی موافقت‌نامه می‌شود، موضوعاتی که باید بر سر آن مذاکره شده و سرانجام در متن موافقت‌نامه گنجانده شود در پنج دسته طبقه‌بندی شده که این پنج طبقه عبارتند از: مقدمه^۲؛ گفتگوهای فراگیر^۳؛ تجارت و سرمایه‌گذاری^۴؛ همکاری‌های اقتصادی^۵؛ و ساختار، مفاد و موادمعمومی و نهایی^۶. در ذیل هر یک از عناصر فوق موضوعات و مفاد مختلفی برای طرح در مذاکره و توافق بر سر آن در نظر گرفته شده است. پیش‌نویس اولیه اتحادیه اروپا در خصوص بخش

-
1. Agenda.
 2. Preamble.
 3. Comprehensive Dialogue.
 4. Trade and Investment.
 5. Economic Cooperation.
 6. Institutional, General and Final Provisions.

اول و دوم موافقت‌نامه که به ماهیت و دامنه موافقت‌نامه مربوط می‌شود مسکوت بوده، لیکن در متن دوم و تجدیدنظر شده‌ای که این اتحادیه بعداً برای چارچوب موافقت‌نامه تهیه نمود به این موضوع نیز پرداخته شده است. متن تجدیدنظر شده اتحادیه اروپا نسبت به متن اول شاهد برخی تغییرات و جابجایی و ادغام بخش‌ها در یکدیگر بوده که از آنجا که این متن در حال حاضر دستور کار مذاکرات این اتحادیه را برای پیشبرد مذاکرات به خود اختصاص می‌دهد، لذا متن مذکور مبنای مطالعه حاضر قرار گرفته است.

در یک طبقه‌بندی کلی ساختار موافقت‌نامه مشتمل بر دو بخش اصلی زیر است: الف) - ماهیت و دامنه موافقت‌نامه؛ ب) - محتوا، عناصر و اجزاء موافقت‌نامه. با توجه به اهمیت چارچوب پیشنهادی و اثر آن بر متن نهایی موافقت‌نامه مذکور در این قسمت به بررسی این دو بخش پرداخته می‌شود.

۱-۱. ماهیت و دامنه موافقت‌نامه^۱

در سند مذکور و مربوط به اتحادیه اروپا^۲ در خصوص ماهیت و دامنه موافقت‌نامه چنین آمده است: «هدف از مذاکرات برای انعقاد موافقت‌نامه تجارت و همکاری با ج.ا. ایران که یک موافقت‌نامه غیرترجیحی خواهد بود، تمرکز بر همکاری‌های اقتصادی و مالی در حوزه‌های مورد علاقه طرفین و همچنین آزادسازی‌های تجاری^۳ می‌باشد». ملاحظه می‌شود که از نظر اتحادیه اروپا موافقت‌نامه مذکور از نظر ماهیت در دسته موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی قرار می‌گیرد. لذا ویژگی‌ها و مختصات موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی علی‌العموم بار چنین موافقت‌نامه‌ای خواهد شد و خطوط اصلی و دامنه و حدود آن را نیز تعیین خواهد کرد.

در این سند در مورد حدود و دامنه موافقت‌نامه مورد بحث چنین تصریح شده است: «این موافقت‌نامه برای دوره نامحدودی در نظر گرفته شده و اجرا خواهد شد و باید شامل مواد عمومی در خصوص تاریخ شروع اجرا، چگونگی تعلیق و فسخ و همچنین موارد

1. Nature and Scope of the Agreement.

۲. این سند به شماره 10301/2 DGEV در اتحادیه اروپا قابل شناسایی است.

3. Trade Liberalization.

استانداردی در خصوص «حقوق بشر» و «مهاجرت غیرقانونی» باشد. همچنین ابزارها و سازو کارهای ویژه‌ای برای گنجاندن موضوع «تروریزم» در آن باید (شبه مدل لبنان) پیش‌بینی شود. این موافقت‌نامه از نظر دامنه موضوعی نیز باید طیف وسیعی از موضوعات مرتبط با روابط اقتصادی و تجاری طرفین را پوشش دهد و باید شامل فصولی در خصوص «تجارت و سرمایه‌گذاری» و «همکاری‌های اقتصادی در سایر زمینه‌ها» باشد.

در این قسمت همچنین تاکید شده که «گفتگوهای فراگیر» باید همچنان بر اساس دستورالعمل‌ها و خطوط راهنمای تعیین شده قبلی و خارج از چارچوب مذاکرات موافقت‌نامه تجارت و همکاری دنبال شود و در قسمت آخر این بخش پیشنهاد شده که طرفین باید بر روی بیانیه مشترکی که ضمیمه نهایی موافقت‌نامه خواهد شد به توافق برسند که در این بیانیه صراحتاً ذکر خواهد شد که موافقت‌نامه تجارت و همکاری و سایر سازو کارهای جداگانه مربوط به «گفتگوهای سیاسی» و «مبارزه با تروریزم» بخش‌های جدایی‌ناپذیری از یک مجموعه واحد بوده که باید به‌طور موازی و هم‌زمان با یکدیگر شروع به کار^۱ کرده و به اجرا گذاشته شوند و یا همه باهم فسخ گردند.

ملاحظه می‌شود که از نظر اتحادیه اروپا موافقت‌نامه مذکور کاملاً در ارتباط تنگاتنگ با فرآیند «گفتگوهای فراگیر» بوده و حتی مکانیزم و سازوکارهای قانونی و حقوقی را تدارک دیده است به نحوی که آن‌ها هم‌زمان باهم اجرا و یا فسخ گردند. به عبارت دیگر موافقت‌نامه تجارت و همکاری در شکل نهایی خود اگر چه ساختار حقوقی جداگانه‌ای دارد، لیکن به موجب بیانیه مشترک پیوست آن، همواره در زیرسایه تحولات مربوط به «گفتگوهای فراگیر» و چگونگی اجرای ملاحظات سیاسی مدنظر اتحادیه اروپا^۲ خواهد بود و این دو با یکدیگر دارای تأثیر و تاثر متقابل خواهند بود.

۲. محتوا، عناصر و اجزاء موافقت‌نامه^۳

به طور کلی در ساختار پیشنهادی و مدنظر اتحادیه اروپا، موافقت‌نامه تجارت و

1. Entry in to Force.

۲. حقوق بشر، سلاح‌های اتمی و تخریب جمعی، تروریزم بین‌المللی و فرآیند صلح خاورمیانه.

3. Contents of the Agreement.

همکاری در شکل نهایی خود دارای چهار بخش مشخص است که به ترتیب عبارتند از:

بخش اول؛ مقدمه: در مقدمه، اهداف و دلایل انعقاد موافقت‌نامه مورد تصریح قرار گرفته است. در هر موافقت‌نامه و متن حقوقی، مقدمه به رغم کوتاهی و موجز بودن آن نسبت به کل موافقت‌نامه از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بوده و در بسیاری مواقع مفسر اجزاء بعدی موافقت‌نامه می‌باشد و در موارد بروز اختلاف یکی از مراجع و مآخذ مهم و ضروری برای تفسیر مفاد موافقت‌نامه و حل اختلاف می‌باشد. در مقدمه عموماً هدف از ایجاد و انعقاد موافقت‌نامه و منظورها و مقاصد از آن به تصریح مورد اشاره قرار می‌گیرد. در مقدمه مدنظر اتحادیه اروپایی برای درج در موافقت‌نامه تجارت و همکاری این اهداف و منظورها در ۱۰ بند به شرح پانویشت^۱ پیش‌بینی شده است که باید در آن لحاظ شود.

بخش دوم؛ تجارت و سرمایه‌گذاری: این بخش بدنه اصلی موافقت‌نامه را تشکیل می‌دهد و شامل اجزاء و قسمت‌های مختلفی است و مشتمل بر قسمت‌ها و بندهای متعددی است که بدنه اصلی و کارکردهای مهم موافقت‌نامه را به خود اختصاص خواهد داد. بخش تجارت و سرمایه‌گذاری موافقت‌نامه تجارت و همکاری (TCA) دارای ۹ قسمت اصلی بوده که در هر قسمت نیز بندهای جداگانه دیگری پیش‌بینی شده است. قسمت‌های نه گانه

۱. ۱- طرفین تعهد خود را به آزادی‌های سیاسی و اقتصادی به عنوان پایه‌ای برای همکاری‌ها اعلام می‌دارند؛
 ۲- با توجه به اهمیت منشور ملل متحد، رعایت اصول اساسی حقوق بشر، اصول دموکراسی و آزادی‌های سیاسی - اقتصادی از مبانی اولیه این موافقت‌نامه خواهد بود؛
 ۳- ضرورت توجه ایران به تداوم اصلاحات سیاسی و اقتصادی؛
 ۴- طرفین توجه لازم را به موضوعات تروریسم، جنایات سازمان یافته و ترانزیت و قاچاق مواد مخدر که تهدیدی جدی برای ثبات و امنیت بین‌المللی است، به عمل آورده و اجرای کامل تعهدات مربوط به آن را در زمره اهداف اساسی همکاری‌های فی‌مابین خود می‌دانند؛
 ۵- طرفین به توسعه تجارت و همکاری با یکدیگر خواهند پرداخت؛
 ۶- طرفین انتظار دارند که این موافقت‌نامه شرایط و محیط مستعد و جدیدی را برای ارتقاء روابط اقتصادی و توسعه تجارت و سرمایه‌گذاری فراهم سازد؛
 ۷- طرفین بر ضرورت بهبود شرایط موثر بر تجارت و سرمایه‌گذاری و بهبود شرایط در حوزه‌هایی نظیر ایجاد کسب و کارهای مجازی، خدمات و جابه‌جایی سرمایه تأکید دارند؛
 ۸- طرفین تمایل جدی خود را به آزادسازی و تنظیم روابط تجاری خود بر اساس قواعد و مقررات سازمان جهانی تجارت اعلام می‌دارند؛
 ۹- طرفین مطلوبیت همکاری‌های منطقه‌ای در میان دولت‌های عضو سازمان همکاری اقتصادی (ECO) را به رسمیت می‌شناسند؛
 ۱۰- طرفین بر اهمیت توسعه پایدار اذعان داشته و بر لزوم توجه به آن تأکید دارند.

بخش تجارت و سرمایه‌گذاری به ترتیب عبارتند از: ۱- مواد و مفاد عمومی^۱؛ ۲- تجارت کالا^۲؛ ۳- تجارت خدمات^۳؛ ۴- حمایت از حقوق صنعتی، بازرگانی و مالکیت فکری؛ ۵- خریدهای دولتی؛ ۶- استانداردهای صنعتی و ارزیابی انطباق و مقررات فنی؛ ۷- اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی؛ ۸- موادی در خصوص سرمایه‌گذاری و ایجاد بنگاه‌های تجاری؛ و ۹- نحوه پرداخت‌ها و جابه‌جایی سرمایه. اکنون به بررسی بندهای ۹ گانه مذکور پرداخته و بند دوم را که هسته اصلی این قسمت را تشکیل می‌دهد با تفصیل بیشتری بررسی می‌شود.

۱-۲. شرایط و مواد مفاد عمومی^۴

این بند مشتمل بر دو زیر بند بوده که در آن پیش‌بینی‌های لازم برای حل و فصل اختلافات^۵ و همچنین نحوه اتخاذ اقدامات مربوط به مبارزه با تجارت محیله^۶ و فریبکارانه صورت خواهد گرفت. در خصوص سازوکار حل و فصل اختلاف، اشاره شده است که باید یک رویه حل و فصل اختلاف تجاری ویژه و مؤثر در موافقت‌نامه پیش‌بینی و ایجاد شود. چنین رویه‌ای نباید ناقض حقوق و تعهدات طرفین در سازمان جهانی تجارت به‌ویژه تفاهم‌نامه حاکم بر حل اختلاف این سازمان باشد. در مورد اقدامات مبارزه با تجارت محیله نیز موافقت‌نامه باید دارای سازوکارهای مناسب بوده و پیش‌بینی‌های لازم را برای مواقعی که یکی از طرفین دارای شواهد کافی برای اتخاذ این اقدامات می‌باشند بعمل آورده که به موجب آن طرفین باید بلافاصله تا یافتن راه حل مقتضی وارد فرآیند مشورت با یکدیگر شوند و در صورت دست نیافتن به نتیجه، آنگاه طرف ذینفع می‌تواند اقدامات مقتضی را اتخاذ کند.

همان‌طور که ذکر شد، از میان ۹ بند مربوط به قسمت تجارت و سرمایه‌گذاری، بند دوم آن که مربوط به تجارت کالا می‌شود، در واقع هسته اصلی موافقت‌نامه را تشکیل می‌دهد

1. General Provisions.
2. Trade in Goods.
3. Trade in Services.
4. General Provision.
5. Solution of Trade Disputes.
6. Anti – Fraud Clause.

که اغلب تعهدات پیش‌بینی شده نیز در زیربندهای آن گنجانده شده است. با توجه به اهمیت عناصر و مؤلفه‌های در نظر گرفته شده در این بند در قسمت بعد، این موضوعات مطالعه می‌شود.

۲-۲. تجارت کالا

دامنه و گستره تجارت کالا در موافقت‌نامه TCA در نوزده زیر بند^۱ تعیین شده است

۱-۱. این موافقت‌نامه باید سازگار با مواد و شرایط مرتبط با گات و سازمان جهانی تجارت (WTO) باشد؛ ۲- شرط رفتار دولت کامله‌الوداد (MFN) و رفتار ملی (NT): از ابتدای شروع به کار این موافقت‌نامه رفتار دولت کامله‌الوداد بشرح مندرج در ماده (۱) گات ۱۹۹۴ و همچنین رفتار ملی طبق ماده سه گات ۱۹۹۴ به یکدیگر اعطاء خواهد شد؛ ۳- طرفین در تجارت با یکدیگر از نظام هماهنگ طبقه‌بندی و توصیف کالاها (HS) استفاده بعمل خواهند آورد؛ ۴- آزادی ترانزیت: طرفین تعهدات و الزامات مربوط به آزادی ترانزیت را طبق ماده (۵) گات ۱۹۹۴ بکار خواهند بست؛ ۵- در موافقت‌نامه باید ماده‌ای در خصوص اجازه عبور موقت کالاها بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی مطابق شرایط و حقوق و تعهداتی که در کنوانسیون‌های بین‌المللی ذیربط تعیین شده است، وجود داشته باشد؛ ۶- سیاست تعرفه‌ای: در موافقت‌نامه باید الزاماتی وجود داشته باشد که تا مادامی که ایران به سازمان جهانی تجارت ملحق نشده، موظف باشد تا در خصوص سیاست تعرفه‌ای خود به مشورت (با اتحادیه اروپا) بپردازد؛ ۷- ارزشگذاری گمرکی کالاها: طرفین متعهد می‌شوند تا ارزشگذاری و ارزیابی قیمت کالاها را مطابق با قواعد و مقررات پیش‌بینی شده در ماده (۷) گات ۱۹۹۴ و همچنین موافقت‌نامه ذی‌ربط سازمان جهانی تجارت در خصوص اجرای ماده (۷) گات بعمل آورند؛ ۸- مجوزهای ورود: طرفین مجوزهای ورود کالاها را مطابق با مواد و شرایط سازمان جهانی تجارت در خصوص رویه‌های صدور مجوز ورود وضع می‌کنند؛ ۹- سایر هزینه‌های اضافی: از هنگام آغاز به کار موافقت‌نامه، طرفین تمامی هزینه‌ها و عوارض دیگری که به غیر از تعرفه‌ها وجود داشته باشد و دارای اثرات مشابه عوارض گمرکی بر واردات و صادرات است ملغی خواهند کرد. هزینه‌هایی که بابت ارائه خدمات دریافت می‌شوند نیز باید با نظامات در نظر گرفته شده در گات منطبق باشند (متناسب بودن هزینه با ارائه خدمت)؛ ۱۰- محدودیت‌های مقداری: تمام محدودیت‌های کمی در مورد واردات و صادرات و یا سایر اقداماتی که دارای اثرات مشابه و معادل هستند، به غیر از مواردی که طبق مواد مختلف سازمان جهانی تجارت مجاز شناخته شده‌اند، از ابتدای شروع به کار این موافقت‌نامه بین طرفین ملغی خواهد شد؛ ۱۱- قاعده عدم واگشت: هیچ‌گونه حقوق و عوارض گمرکی جدید و یا محدودیت‌های مقداری جدید در تجارت بین دو طرف از یک‌روز قبل از آغاز مذاکرات نباید بکار گرفته شود و نیز نرخ‌های تعرفه موجود که براساس رفتار دولت کامله‌الوداد (MFN) در حال حاضر بکار گرفته می‌شوند نباید در این فاصله افزایش یابند؛ ۱۲- عدم تبعیض: طرفین متعهد می‌شوند تا هیچ‌یک از اقدامات مربوط به وضع مالیات‌های داخلی که مستقیماً و یا بطور غیرمستقیم بین محصولات یکی از طرفین با محصولات مشابه سایر کشورها تبعیض قائل شود، بکار نخواهند گرفت. هرگونه موافقت‌نامه تجاری جدید بین ایران با سایر طرف‌های ثالث نیز نباید اثری منفی بر نقض رفتار دولت کامله‌الوداد

که حدود تعهدات ناشی از اجرای موافقت‌نامه را در حوزه تجارت کالا می‌توان به استناد مفاد آن تجزیه و تحلیل نمود.

۲-۳. تجارت خدمات^۱

طرفین چارچوب لازم را برای پیشرفت‌های بعدی در آزادسازی در بخش خدمات طراحی و بکار خواهند بست.

۲-۴. حمایت از حقوق بازرگانی، صنعتی و مالکیت فکری

موافقت‌نامه باید در بردارنده تعهداتی برای ایران باشد که به موجب آن طی ۴ سال از تاریخ شروع بکار موافقت‌نامه اقدامات لازم را به منظور تضمین اجرای مؤثر و حمایت کافی از تمامی اشکال حقوق مالکیت فکری، صنعتی و بازرگانی بر طبق بالاترین استانداردهای بین‌المللی ذیربط بعمل خواهد آورد.

همچنین طرفین موافقت دارند تا از اتخاذ هرگونه رفتار تبعیض آمیز در زمینه‌های مرتبط

(MFN) با اتحادیه اروپا داشته باشد؛ ۱۳- اتحادیه گمرکی و مناطق آزاد تجاری: موافقت‌نامه باید ماده‌ای داشته باشد که اجازه تداوم موافقت‌نامه تجارت آزاد و یا پیوستن به موافقت‌نامه‌های جدید را به طرفین بدهد؛ ۱۴- مواد ویژه و رویه‌های مربوطه: در موافقت‌نامه باید موادی در خصوص اقدامات ضدقیمت‌شکنی و اقدامات جبرانی، حفاظت‌های عمومی از قبیل اقدامات لازم در هنگام مواجهه با کمبود، مشکل ترازپرداخت‌ها طبق رویه‌های سازگار با موافقت‌نامه‌های ذیربط و مواد مربوط در گات از جمله ماده ۱۹ گات ۱۹۹۴ پیش‌بینی و لحاظ گردد؛ ۱۵- شفافیت: در موافقت‌نامه باید ماده‌ای در خصوص تعهدات و الزامات مربوط به رعایت شفافیت آن چنان که در ماده (۱۰) گات ۱۹۹۴ شرح داده شده، پیش‌بینی و درج گردد. ۱۶- بنگاه‌ها و موسسات دولتی برخوردار از امتیازات ویژه: در موافقت‌نامه باید تعهدات مربوط به تنظیم مقررات راجع به تجارت بنگاه‌های دولتی طبق الزامات مندرج در ماده (۱۷) گات ۱۹۹۴ پیش‌بینی و لحاظ شود؛ ۱۷- محدودیت‌ها: موافقت‌نامه نمی‌تواند متضمن نفی امکان اعمال ممنوعیت‌ها و یا هرگونه محدودیت بر واردات و صادرات کالاها در مواقع مقتضی طبق مواد و مفاد ذیربط در سازمان جهانی تجارت (مواد (۲۰) و (۲۱) گات) باشد (استثنائات عمومی و امنیتی)؛ ۱۸- به موجب این بند میزان عوارض گمرکی (تعرفه) که توسط ایران برای ورود کالاها صنعتی ساخت اتحادیه اروپا وضع و اخذ خواهد شد باید طی فهرست جداگانه‌ای تعیین و پیوست موافقت‌نامه شود. ۱۹- عوارض گمرکی برای صادرات: عوارض قابل اعمال برای اقلام صادراتی ایران و مدنظر اتحادیه اروپا باید طی فهرست جداگانه‌ای تعیین و ضمیمه موافقت‌نامه شود.

1. Trade in Services.

با حقوق مالکیت فکری نسبت به یکدیگر اجتناب ورزند. در موافقت‌نامه باید ماده‌ای پیش‌بینی و در نظر گرفته شود تا در مواردی که اختلاف و مشکلی در خصوص حقوق مالکیت فکری در روابط تجاری فی مابین بروز می‌کند طرفین ملزم به مشورت با یکدیگر در جهت حل مشکل باشند. از تاریخ شروع بکار موافقت‌نامه ایران تضمین خواهد نمود که بهترین رفتاری را که به سایر طرف‌های ثالث به موجب موافقت‌نامه‌های دوجانبه اعطاء نموده، عیناً به اتحادیه اروپا نیز اعطاء کند (شرط رفتار دولت کامله‌الوداد). همچنین ایران باید اقدامات لازم و ضروری را جهت پیوستن به موافقت‌نامه‌های چندجانبه زیربط که در خصوص مالکیت فکری وجود دارد و تاکنون به عضویت آن درنیامده است، بویژه آنهایی که اتحادیه اروپا به آن پیوسته و یا از ایران تقاضا کند اتخاذ نماید. طرفین همچنین ملتزمند تا در صورت بروز مشکلی در روابط تجاری فی مابین خود پیرامون حقوق مالکیت فکری وارد فرآیند مشورت‌های فوری و اضطراری با یکدیگر شوند.

۵-۲. خریدهای دولتی

اتحادیه اروپا باید برای ایران روشن سازد که در مذاکرات آتی الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت، این اتحادیه بدنبال گرفتن تعهد لازم از ایران جهت پیوستن به موافقت‌نامه میان چندطرف^۱ خریدهای دولتی^۲ (GPA) خواهد بود و تا آن هنگام طرفین باید در موافقت‌نامه متعهد شوند که الزامات مربوط به رعایت شفافیت در خریدهای دولتی و سیاست‌ها و اقدامات مربوط به این حوزه را برآورده خواهند ساخت. لذا ایران باید تضمین کند که در قراردادهای بنگاههای عمومی و دولتی خود در کلیه سطوح (مرکزی، استان‌ها و عمومی) این قبیل پیمان‌ها را به شیوه‌ای شفاف و روشن و بر اساس مقررات و قوانینی که منتشر خواهد ساخت منعقد خواهد نمود و هیچ‌گونه تبعیضی را در برابر کالاها، خدمات، عرضه‌کنندگان و یا ارائه‌دهندگان خدمات سایر کشورها روا نخواهد داشت. همچنین باید در این موافقت‌نامه یک تعهد یکجانبه و یک طرفه از جانب ایران برای اعطاء شرط رفتار دولت کامله‌الوداد (MFN) به تمامی کشورهای عضو اتحادیه اروپا و عرضه‌کنندگان

1. Plurilateral.

2. Government Procurement Agreement.

اروپایی تا مادامی که ایران به موافقت‌نامه خریدهای دولتی نپیوسته است در نظر گرفته شود. مطابق این تعهد، ایران تضمین خواهد نمود که چنانچه پیشنهاد خریدی توسط یکی از نهادهای دولتی و عمومی ایران برای یک یا چند عرضه‌کننده خارجی و یا وابسته‌های ایرانی آنها ارائه شود، چنین پیشنهادی عیناً برای عرضه‌کنندگان کالا و خدمات اروپایی و یا وابسته‌های آنها در ایران نیز در نظر گرفته خواهد شد و آنها باید از فرصت برابر جهت شرکت در چنین مناقصه‌ها و استعلام‌هایی برخوردار باشند.

۲-۶. استانداردهای صنعتی، مقررات فنی و ارزیابی انطباق

در موافقت‌نامه باید الزامات لازم جهت تبعیت از قواعد و تعهدات موافقت‌نامه مقررات فنی فراراه تجارت (T.B.T)^۱ در سازمان جهانی تجارت پیش‌بینی و در نظر گرفته شود.

۲-۷. اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی

در موافقت‌نامه باید ماده‌ای پیش‌بینی شود که به موجب آن اتخاذ اقدامات بهداشتی و بهداشت‌نباتی طبق ضوابط موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت‌نباتی (SPS)^۲ سازمان جهانی تجارت صورت گیرد.

۲-۸. مفادی در خصوص سرمایه‌گذاری و تجارت

در موافقت‌نامه باید ماده‌ای به منظور تشویق سرمایه‌گذاری‌های دوجانبه از طریق ایجاد شرایط مناسب برای سرمایه‌گذاری خصوصی پیش‌بینی شود و اتحادیه اروپا و ایران صرفاً باید در خصوص اقداماتی که منجر به بهبود شرایط برای فعالیت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی می‌شود توافق حاصل کنند. همچنین باید تعهد یک جانبه‌ای از طرف ایران سپرده شود مبنی بر اینکه به سرمایه‌گذاران اروپایی در ایران اجازه بکارگیری و استخدام تبعه کشورهای اروپایی برای فعالیت در ایران را به طور قانونی خواهد داد و ایران هیچ‌گونه تبعیضی را در این خصوص اعم از اینکه چنین مستخدمینی تبعه ایران و یا سایر کشورها

1. Technical Barriers to Trade.

2. Sanitary and Phytosanitary measures.

باشند روا نخواهد داشت.

۹-۲. جابه‌جایی و انتقالات مالی و پرداخت‌ها

در موافقت‌نامه باید پیش‌بینی‌های لازم برای اجازه انتقال و تبدیل آزادانه ارزهای خارجی جهت انجام پرداخت‌ها بین تبعه اتحادیه اروپا و ایران در ارتباط با تجارت و جابه‌جایی کالاها، خدمات و اشخاص صورت گیرد و تعهدات مربوطه در نظر گرفته شود. همچنین در خصوص جابه‌جایی و انتقال سود و منافع حاصل از سرمایه‌گذاری‌ها و تبدیل‌پذیری آنها به اسعار خارجی باید تعهدات لازم در موافقت‌نامه پیش‌بینی و در نظر گرفته شود.

۳. همکاری در اقتصاد و سایر حوزه‌ها

بخش سوم از موافقت‌نامه تجارت و همکاری (TCA) برای گسترش همکاری‌ها در حوزه اقتصاد و سایر حوزه‌ها در نظر گرفته شده است. این همکاری‌ها باید به منظور کمک به توسعه پایدار در ایران مدنظر قرار گرفته و دامنه تحت پوشش آن تدریجاً گسترش یابد. این همکاری‌ها با استفاده از تجارب همکاری‌های موجود در چارچوب گروه‌های کاری مربوط به انرژی، تجارت و سرمایه‌گذاری و همچنین فعالیت‌های در دست اقدام در زمینه مبارزه با مواد مخدر آغاز و تدریجاً به حوزه‌های جدیدتری گسترش می‌یابد.

۴. سازماندهی، مواد و مفاد عمومی و نهایی

در آخرین بخش از چارچوب در نظر گرفته شده برای TCA چگونگی نهادها و اداره امور سازمانی موافقت‌نامه و سایر موضوعات عمومی در سه بند در نظر گرفته شده است که این سه بند نیز عبارتند از:

۱- کمیته همکاری: یک کمیته همکاری مشترک به منظور نظارت بر اجرای مفاد موافقت‌نامه تأسیس خواهد شد که این کمیته در سطح مقامات عالی و یا کارشناسان ارشد جلسات خود را به نوبت در اتحادیه اروپا و ایران برگزار خواهد نمود. کمیته

همکاری مشترک می‌تواند کمیته‌های فرعی و یا گروه‌های کاری دیگری را زیر نظر خود و به منظور کمک به پیشبرد وظایف خود ایجاد نماید.

۲- کمیته همکاری‌های پارلمانی: کمیته همکاری‌های پارلمانی با عضویت تعدادی از نمایندگان مجلس ایران و نمایندگان پارلمان اروپا به منظور تبادل نظر با یکدیگر تأسیس خواهد شد و جلسات خود را در فواصل معینی که بعداً توافق خواهد شد برگزار خواهد کرد.

۳- مواد و مفاد عمومی و نهایی: طرفین باید شرایط زیر را مورد پذیرش و تصویب قرار دهند:

- تضمین رعایت عدم تبعیض در به کارگیری و اجرای این موافقت‌نامه
- امکان تعلیق سریع و مؤثر موافقت‌نامه در صورت بروز موارد نقض جدی و عمده اصول اساسی موافقت‌نامه.
- امکان محافظت از اصول کلی موافقت‌نامه در سایر موافقت‌نامه‌ها و قراردادهای منعقد شده بین ایران با یک یا چند کشور عضو اتحادیه اروپا چنانچه این اصول در آن موافقت‌نامه‌ها دیده نشده باشد.
- فراهم ساختن امکان توسعه موافقت‌نامه برای طرفین به زمینه‌های جدید تجارت و همکاری و الحاق موافقت‌نامه‌های جدید به آن در بخش‌ها و یا فعالیت‌های ویژه (ماده تکمیلی)

بخش سوم؛ همکاری در اقتصاد و سایر حوزه‌ها و زمینه‌ها^۱: در این قسمت پیش‌بینی‌های لازم برای ارتقاء همکاری‌ها در سایر حوزه‌ها نظیر همکاری‌های صنعتی، سرمایه‌گذاری، انرژی، حمل و نقل، محیط‌زیست، همکاری گمرکی و... صورت می‌گیرد.

بخش چهارم؛ سازمان و مواد عمومی و نهایی^۲: در این قسمت نهادهای سازمانی و ساز و کارهای مدیریتی مربوطه، اجزای موافقت‌نامه و سایر مفاد و موضوعات عمومی دیگر پیش‌بینی و در نظر گرفته می‌شود.

1. Cooperation in Economic and other Areas.

2. Institutional, General and Final Provisions.

۵. سیر تحولات مذاکرات به منظور انعقاد موافقت‌نامه «تجارت و همکاری» ایران و اتحادیه اروپا

متعاقب تصمیم ۱۷ ژوئن ۲۰۰۲ شورای اتحادیه اروپا مبنی بر موافقت با آغاز مذاکرات جهت انعقاد موافقت‌نامه تجارت و همکاری با ایران، نخستین دور مذاکرات ایران و اتحادیه اروپا در تاریخ ۲۱ آذر ۱۳۸۱ (۱۲ دسامبر ۲۰۰۲) در بروکسل برگزار شد. در این دور از مذاکرات هیأتی مرکب از نمایندگان دستگاه‌های ذیربط دولتی ایران حضور داشتند که ریاست هیأت ایران بر عهده مدیرکل اداره همکاری‌های چندجانبه وزارت امور خارجه قرار داشت و از طرف اتحادیه اروپا نمایندگان از کشورهای عضو اتحادیه و به ریاست رییس کمیته تجارت کمیسیون تجارت اروپا شرکت نموده بودند.

در دور اول مذاکرات طرفین به بحث و تبادل نظر بر سر چارچوب و دامنه اصلی موافقت‌نامه پرداختند و مقرر شد تا نهایه شدن موافقت‌نامه مذکور هر دو ماه یکبار نشست‌های ادواری مذاکرات به نوبت در بروکسل و تهران و یا یکی از شهرهای ایران برگزار شود. در این دور از مذاکرات، اتحادیه اروپا یکبار دیگر به صراحت اعلام کرد که انتظار دارد تا همزمان با تعمیق روابط تجاری و اقتصادی با ایران از طریق عقد موافقت‌نامه تجارت و همکاری پیشرفت‌هایی نیز در حوزه گفتگوهای سیاسی و مبارزه با تروریسم حاصل شود و میزان پیشرفت در این دو حوزه را کاملاً مرتبط با یکدیگر دانست.

از آن زمان تاکنون هشت دور از مذاکرات برای عقد موافقت‌نامه مذکور بین طرفین برگزار شده که آخرین دور آن در تاریخ‌های ۲۱ و ۲۲ تیرماه ۱۳۸۴ مطابق با دوازدهم و سیزدهم ژوئیه ۲۰۰۵ در تهران برگزار شد. اتحادیه اروپا به صراحت اعلام کرده که مذاکرات مربوط به انعقاد موافقت‌نامه تجارت و همکاری بیش از هر چیز متأثر از موضوعات سیاسی و چالش‌های سیاسی موجود بین ایران و غرب به ویژه مسائل مربوط به موضوعات هسته‌ای بوده و چگونگی پیشرفت در آن تابع مستقیمی از پیشرفت‌های حاصله در گفتگوهای سیاسی مذکور می‌باشد.

در این راستا، تاکنون فرآیند مذاکرات مربوط به موافقت‌نامه مذکور، تحت تأثیر دشواری‌ها و چالش‌های هسته‌ای ایران با جهان غرب، بارها دستخوش مخاطرات جدی و

حتی تعطیلی کامل قرار گرفته است. اتحادیه اروپا مکرراً اعلام داشته، هرگاه مذاکرات در حوزه گفتگوهای سیاسی به نتیجه نرسد، عقد موافقت‌نامه را نیز باید به فراموشی سپرد. به عبارت دیگر اتحادیه اروپا انعقاد موافقت‌نامه را برای ارتقاء و تعمیق روابط اقتصادی و تجاری و افزایش همکاری‌های فی‌مابین به منزله پاداشی می‌داند که فقط در قبال پیشرفت در حوزه گفتگوهای سیاسی با ایران حاضر به پرداخت آن است.

از طرف دیگر در فرآیند مذاکرات مربوط به انعقاد موافقت‌نامه تجارت و همکاری، اتحادیه اروپا تاکنون بهره‌برداری مناسب را در جهت تأمین منافع اقتصادی و تجاری بلندمدت خود و بهبود در دسترسی به بازار ایران به عمل آورده است و با ارائه پیشنهادات هدفمند و تنظیم مواد و مفاد موافقت‌نامه و سطح تعهدات عموماً یک‌جانبه کوشیده تا حاصل و نتیجه نهایی این موافقت‌نامه را بیش از هر موافقت‌نامه دیگر این اتحادیه با سایر کشورها به سود خود تمام کند.^۱

تا پیش از آن و در دور دوم و سوم مذاکرات که به ترتیب در تاریخ‌های شانزدهم و هفدهم بهمن‌ماه ۱۳۸۱ (۵ و ۶ فوریه ۲۰۰۳) و نوزدهم و بیستم فروردین ماه ۱۳۸۲ (۸ و ۹ آوریل ۲۰۰۳) در تهران و بروکسل برگزار شده بود، طرفین به تعیین چارچوب کلی و ساختار موافقت‌نامه و اجزاء تشکیل‌دهنده آن در هر بخش و موضوعات مربوط به همکاری‌های دوجانبه پرداخته بودند.

اگرچه سرفصلی تحت عنوان «حقوق و عوارض گمرکی در واردات و صادرات» برای

۱. اگرچه تاکنون از محتوا و نتایج ادوار مذاکراتی سپری شده، گزارش رسمی و قابل انتشاری در دسترس عموم قرار ندارد و برای ارزیابی این مذاکرات باید منتظر خاتمه مذاکرات و تعیین چارچوب و مفاد نهایی موافقت‌نامه باقی ماند، اما از لابه‌لای گفته‌ها، شنیده‌ها و اسناد و مدارک پراکنده و غیررسمی که در این زمینه وجود دارد می‌توان دریافت که این مذاکرات تا حد زیادی از مسیر صحیح و اصلی خود خارج شده است. نقطه آغاز انحراف از زمانی ایجاد شد که در پایان دور سوم مذاکرات هیأت ایرانی گزارش خلاصه‌ای را که در خصوص ساختار تعرفه‌ای ایران تهیه کرده بود، جهت اطلاع به طرف اروپایی تسلیم کرد و اتحادیه اروپا ضمن استقبال از گزارش مذکور، خواهان اطلاعات جامع‌تری در مورد یکایک خطوط تعرفه‌های ایران و نرخ‌های آن شد تا مبنای مذاکرات بعدی قرار گیرد، که هیأت نمایندگی ایران نیز قول داد چنین گزارشی را برای دور بعدی مذاکرات آماده و تسلیم طرف اروپایی نماید تا بر اساس آن میزان کاهش‌های تعرفه‌ای که ایران باید به طور یک‌جانبه اعمال کند، مورد مذاکره قرار گیرد و بدین ترتیب بحث دسترسی به بازار و آن هم بطور یک‌جانبه در چارچوب مذاکرات قرار گرفت.

مذاکرات آتی گشوده شده بود، اما هیچ‌گاه بحثی از کاهش‌های تعرفه‌ای به میان نیامده بود. حداکثر استنباطی که می‌شد به اقتضاء ماهیت غیر ترجیحی موافقت‌نامه برای موضوعات مذاکره تحت این سرفصل به عمل آورد، بحث اعطای نرخ‌های MFN و یا تثبیت نرخ‌های جاری ایران برای اتحادیه اروپا بود و نه چیز دیگر. اتحادیه اروپا نیز در این فاصله بارها اعلام داشته که آنچه که از نتیجه نهایی این موافقت‌نامه به غیر از بحث همکاری‌ها نصیب ایران خواهد شد، برخورداری از نرخ‌های تعرفه MFN این اتحادیه خواهد بود و نه بیشتر. زیرا به اعتقاد آن‌ها این موافقت‌نامه اساساً ماهیت غیر ترجیحی داشته و به دنبال گشایش در بازار و دسترسی ترجیحی به بازار یکدیگر نبوده و نیست. اما همین استدلال از دور چهارم مذاکرات به بعد به تدریج به تقاضای کاهش‌های یک‌جانبه در نرخ‌های تعرفه ایران در فهرست درخواست‌های اتحادیه اروپا تبدیل شده است و چنین اقدامی به ضرورت آزادسازی‌های یک‌جانبه^۱ اقتصادی و تجاری توسط ایران تفسیر و منتسب گردید که هیچ‌گاه پاسخ صریح و مناسب ایران را در پی نداشت. این در حالی است که در هیچ‌یک از موافقت‌نامه‌های غیر ترجیحی اتحادیه اروپا با کشورهای دیگر، اساساً بحث دسترسی به بازار و تعهدات یک‌جانبه و یا حتی متقابل برای کاهش تعرفه‌ها وجود ندارد.

استدلال اتحادیه اروپا در طی ادوار بعدی مذاکرات این بود که مذاکرات انعقاد موافقت‌نامه تجارت و همکاری و آزادسازی‌های یک‌جانبه‌ای که در زمره تعهدات ایران قرار می‌گیرد، در واقع جانشین مذاکرات دوجانبه الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در آینده باشد و اتحادیه اروپا قول می‌دهد بعدها که مانع و انسداد سیاسی موجود بر سر راه پذیرش تقاضای الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت برداشته شود، چیز دیگر و تعهدات بیشتری را در حوزه تعرفه‌ها از ایران مطالبه نکند و لذا ایران باید به این مذاکرات به چشم مذاکرات الحاق خود به سازمان جهانی تجارت نگاه کند، که بواسطه این موافقت‌نامه زمینه‌های لازم برای ادغام تدریجی و تعامل ایران با اقتصاد جهانی فراهم می‌شود. این در حالی است که ایران در حال حاضر از نرخ‌های تعرفه ترجیحی تحت نظام

1. Autonomous Liberalization.

عمومی ترجیحات اتحادیه اروپا برای صادرات خود به بازارهای این اتحادیه که نرخ‌های آن به مراتب کمتر از نرخ‌های تعرفه MFN می‌باشد برخوردار است و لذا برخورداری از نرخ‌های تعرفه MFN که ماحصل نهایی موافقت‌نامه برای ایران خواهد بود، گشایش و بهبودی را در دسترسی به بازار اروپا برای کالاهای صادراتی ایران در پی نخواهد داشت.

به هر حال هیأت ایرانی از دور سوم مذاکرات به بعد بحث ضرورت کاهش یک‌جانبه در نرخ‌های تعرفه را امری مفروض و قطعی برای این موافقت‌نامه در نظر گرفت و در داخل کشور نیز تلاش‌ها و فعالیت‌هایی را سامان داد که این مسیر را تسهیل کند. از جمله متعاقب نشست مذکور مقرر شد که وزارت صنایع و معادن و وزارت جهاد کشاورزی به طبقه‌بندی کالاها براساس کالاهای حساس و غیرحساس و همچنین فهرست استثنائات پردازند که بعدها وزارت صنایع و معادن میزان کاهش‌های تعرفه‌ای را براساس سه گروه از کالاها مشتمل بر مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و کالاهای نهایی برای اعمال در مذاکرات تعرفه‌ای با کشورهای ثالث تعیین و اعلام نمود. در دور چهارم از مذاکرات که در تاریخ ۱۲ و ۱۳ خردادماه ۱۳۸۲ (۲ و ۳ ژوئن ۲۰۰۳) در تهران برگزار شد نقطه ثقل مذاکرات به موضوع تعرفه‌ها اختصاص یافت.

لازم به ذکر است فهرست کامل جداول تعرفه‌ای ایران و نرخ‌های تعرفه قبل از نشست چهارم تسلیم طرف اروپایی شد و هیأت مذاکراتی اروپا با آمادگی قبلی برای بحث و مذاکره پیرامون آن به تهران آمد. اتحادیه اروپا با تمرکز بر بخش‌هایی که عموماً نرخ‌های تعرفه آن نسبت به سایر بخش‌ها بالاتر بودند، تقاضای خود را برای مذاکره بر سر تعرفه آنها قبلاً به اطلاع طرف ایرانی رسانده بود. این بخش‌ها به ترتیب عبارت بودند از: ردیف‌های تعرفه مربوط به فرآورده‌های کشاورزی، مواد غذایی، محصولات پتروشیمی، منسوجات و پوشاک، خودرو و قطعات آن و بخش فولاد و محصولات فلزی. طرف اروپایی نرخ‌های تعرفه این بخش‌ها را بسیار بالا دانسته و از فاصله زیاد آنها با نرخ‌ها و متوسط تعرفه کشورهای در حال توسعه که حدود ۱۲ تا ۱۵ درصد است، ابراز نگرانی نموده و خواهان کاهش‌های ۵۰ درصدی در نرخ‌های تعرفه محصولات کشاورزی ایران بودند. همچنین تقاضای کاهش نرخ‌های تعرفه در سایر بخش‌های فوق‌الذکر را به عمل آوردند و بعدها

فهرستی از درخواست‌های خود را برای کاهش‌های تعرفه‌ای در بخش‌های مختلف تسلیم طرف ایرانی خود نمودند.

اتحادیه اروپا در دور چهارم مذاکرات مجدداً بر این نکته تأکید نمود که چنین کاهش‌هایی باید یک‌جانبه بوده و بیشتر جنبه آزادسازی داوطلبانه داشته و لذا نمی‌توان انتظار کاهش در نرخ‌های تعرفه توسط اتحادیه اروپا را داشت، زیرا اساساً این موافقت‌نامه از نوع غیر ترجیحی بوده و لذا نرخ‌های MFN موجود اتحادیه اروپا پس از انعقاد موافقت‌نامه مشمول کالاهای صادراتی ایران نیز می‌شود.

در دور چهارم مذاکرات مباحث دیگری پیرامون موضوعات قواعد مبادء، همکاری‌های گمرکی، خریدهای دولتی و استانداردها و مقررات فنی نیز مطرح و بحث و تبادل نظر شد و در پایان جلسه در خصوص دستور کار مذاکرات دور پنجم و تاریخ برگزاری آن توافقی به عمل نیامد و مقرر شد طرف اروپایی بعدها ضمن هماهنگی با مقامات اتحادیه اروپا، موضوعات دستور کار دور بعدی و تاریخ برگزاری آن را که در بروکسل برگزار می‌شود، به اطلاع ایران برساند.

گفتنی است دور چهارم مذاکرات مقارن با بالا گرفتن اختلافات ایران پیرامون مسائل هسته‌ای با جهان غرب برگزار شد و این مذاکرات زیر سایه سنگین تحولات سیاسی فوق‌الذکر قرار داشت و مجدداً طرف اروپایی ادامه مذاکرات اقتصادی و تجاری فی‌مابین را به پیشرفت در زمینه مسائل مربوط به بازرسی از تأسیسات اتمی ایران موکول دانست.

ادوار بعدی مذاکرات نیز اگرچه پا به پای تحولات سیاسی به‌ویژه موضوع کشاکش هسته‌ای ایران با غرب، گاه با تأخیرهای چندین ماهه برگزار گردید و بحث پیرامون هریک از موضوعات تحت پوشش ساختار تعیین شده برای موافقت‌نامه تاکنون ادامه داشته، که از محتوای مذاکرات مذکور اطلاع دقیقی در دسترس نیست، لیکن بحث پیرامون تعرفه‌ها و چگونگی کاهش تعرفه‌ها همچنان ادامه داشته و این در حالی است که در این فاصله نیز ایران به‌طور سالیانه آزادسازی‌های تجاری و کاهش‌های تعرفه‌ای در رژیم تجاری خود را همچنان دنبال نموده و همه ساله به میزان قابل توجهی از نرخ‌های تعرفه خود کاسته است.

دور هشتم از مذاکرات در تاریخ ۲۱ و ۲۲ تیرماه ۱۳۸۴ (۱۲ و ۱۳ ژوئیه ۲۰۰۵) در

حالی در تهران برگزار شد که درست حدود یک ماه و نیم پیش از آن انسداد سیاسی موجود بر سر پذیرش درخواست الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در پنجم خرداد ۸۴ (۲۶ می ۲۰۰۵) در جلسه شورای عمومی سازمان جهانی تجارت برچیده شد و ایران رسماً وارد فرآیند الحاق خود به این سازمان گردید. این تحول به خودی خود می‌توانست رویکرد کلی ایران نسبت به موافقت‌نامه «تجارت و همکاری» را به استناد اقتضائات آتی فرآیند الحاق و همچنین دلالت‌های پیشین آن دگرگون کند. اما برای درک چنین تحولی هنوز باید به انتظار اقدامات بعدی و ادوار آتی مذاکرات باقی ماند.

۶. مطالعه تطبیقی موافقت‌نامه TCA ایران و اتحادیه اروپا با سایر موافقت‌نامه‌های اتحادیه اروپا

اکنون پس از اینکه دامنه و چارچوب کلی موافقت‌نامه تجارت و همکاری بین ایران و اتحادیه اروپا معین و روشن شد و مختصات اصلی و زوایای مهم آن مورد مطالعه قرار گرفت، به منظور فراهم کردن مبانی لازم برای تجزیه و تحلیل ابعاد مختلف موافقت‌نامه فوق‌مروری بر دامنه^۱ و حدود تعهدات متقابل سایر موافقت‌نامه‌های منعقد شده بین اتحادیه اروپا با طرف‌های ثالث و کشورهای دیگر به عمل آمده و به مطالعه تطبیقی برخی از مفاد اصلی آن پرداخته می‌شود.

موافقت‌نامه‌های تجاری اتحادیه اروپا با کشورهای مختلف دنیا در یک طبقه‌بندی کلی بر دو دسته اصلی است:

الف) موافقت‌نامه‌های تجاری ترجیحی؛ ب) موافقت‌نامه‌های غیر ترجیحی

در ذیل هر یک از این طبقات موافقت‌نامه‌های متعدد و زیادی با کشورهای مختلف جهان تحت انواع و اقسام نامها و عناوین مختلف منعقد شده است. در این بخش از مقاله به منظور مقایسه تطبیقی اجزاء و عناصر پیشنهادی اتحادیه اروپا برای چارچوب موافقت‌نامه

1. Scope.

تجارت و همکاری با سایر موافقت‌نامه‌های مشابه، جداولی جداگانه تهیه و طراحی^۱ شده است که نتایج مطالعه تطبیقی هریک از عناصر موافقت‌نامه‌های منعقد شده در کشورهای منتخب را با چارچوب پیشنهادی اتحادیه اروپا برای موافقت‌نامه همکاری و تجارت نشان می‌دهد. این مقایسه در دو سطح صورت گرفته است.

شایان ذکر است در انتخاب کشورهای طرف موافقت‌نامه با اتحادیه اروپا به قرابت و مشابهت و نزدیکی نسبی وضعیت اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، جغرافیایی و ... آن‌ها با ایران حتی‌الامکان توجه لازم صورت گرفته است.

۱-۶. مطالعه تطبیقی با موافقت‌نامه‌های ترجیحی

چارچوب نهادی موافقت‌نامه‌های اتحادیه اروپا با سایر کشورهای جهان، در گروه موافقت‌نامه‌های ترجیحی که ناظر بر بخش دسترسی به بازار و تعهدات عینی و دقیق به‌ویژه در حوزه تعرفه‌ها برای بهبود در دسترسی به بازار یکی از طرفین (موافقت‌نامه‌های ترجیحی یک‌جانبه نظیر نظام عمومی ترجیحات اروپا) و یا بهبود در دسترسی به بازار متقابل (موافقت‌نامه‌های ترجیحی از نوع تجارت آزاد و یا هم‌پیوندیهای اقتصادی) می‌باشد. موافقت‌نامه‌های ترجیحی در قالب ایجاد اتحادیه‌های گمرکی و یا مناطق تجارت آزاد طبق شرایط و ضوابط تعیین شده در ماده ۲۴ گات، وسیع‌ترین گستره در حوزه تجارت کالایی را دارند.

از میان فهرست مذکور موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد هفت کشور الجزایر، مصر، اردن، لبنان، مراکش، تونس و دولت خودگردان فلسطین با اتحادیه اروپا که همگی در حوزه مدیترانه قرار داشته و اصطلاحاً این موافقت‌نامه‌ها را موافقت‌نامه‌های حوزه اروپا-مدیترانه (Euro-Med) می‌نامند. به جهت نزدیکی و قرابت نسبی مختصات سیاسی و اقتصادی این کشورها با ایران برای مطالعه تطبیقی با موافقت‌نامه در دست انعقاد «تجارت و همکاری» در ایران برگزیده شد که عناصر اصلی و مهم این موافقت‌نامه‌ها از نظر اهداف اصلی و دامنه

۱. مطالعه تطبیقی در قالب جداول به سبب حجم وسیع اطلاعات در مقاله حاضر ارائه نشده است، اما برای توضیحات تکمیلی تر این جداول، در دفتر پژوهشنامه و طرح پژوهشی انجام شده در معاونت پژوهشی مؤسسه موجود است.

موضوعی تحت پوشش، ساختار و اجزاء اصلی، عناصر و مولفه‌های سیاسی، مؤلفه‌ها و عناصر اصلی در حوزه تجارت و اقتصاد، مؤلفه‌ها و سرفصل‌های اصلی همکاری در سایر حوزه‌ها، اصول و تعهدات اصلی حاکم بر بخش تجارت کالا و بالاخره تعهدات مربوط به دسترسی به بازار و امتیازات متقابل در حوزه تجارت کالا مورد مطالعه تطبیقی قرار گرفته است.

نتایج مطالعه انجام شده توسط حسینی و همکاران (۱۳۸۴) در خصوص مطالعه تطبیقی با موافقت‌نامه‌های ترجیحی اتحادیه اروپا حاکی است که تعهدات دسترسی به بازار برای کشورهای طرف موافقت‌نامه‌های حوزه مدیترانه (Euro-Med)، بخش نسبتاً مفصلی از موافقت‌نامه را به خود اختصاص داده است که این تعهدات برای اتحادیه اروپا حذف کلیه تعرفه‌ها و عوارض گمرکی و سهمیه‌ها برای کالاهای ساخت طرف مقابل و ورود آزادانه آن‌ها (فقط کالاهای صنعتی) به بازار اروپا بلافاصله پس از اجرای موافقت‌نامه، و برای کشورهای طرف مقابل حذف تدریجی و برچیدن تعرفه‌ها طی دوره انتقالی ۱۲ ساله با نرخ‌ها و دامنه موضوعی متفاوت است.

۲-۶. مطالعه تطبیقی با موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی

انواع تریبیت تجاری و موافقت‌نامه‌های منعقد شده اتحادیه اروپا با کشورهای ثالث در یک طبقه‌بندی کلی یا از نوع ترجیحی (با هدف بهبود در دسترسی بازار) بوده و یا در زمره موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی (بدون تعهدات دسترسی به بازار و کاهش‌های تعرفه‌ای) قرار می‌گیرند که عمدتاً هدف اساسی از موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی تمهید شرایط لازم برای ارتقاء مناسبات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و توسعه روابط آتی بر مبنایی سازمانی و نهادینه می‌باشد.

اتحادیه اروپا عموماً برای آغاز مناسبات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی سازمان‌یافته خود غالباً از موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی به ویژه برای کشورهایی که سطح مناسبات پیشین آن‌ها یا به جهت عدم سازگاری با معیارهای مشترک و مورد پذیرش اتحادیه اروپا و یا مشکلات سیاسی و ... از درجه نازلی برخوردار است، استفاده می‌کند. به عنوان مثال اتحادیه اروپا با اغلب کشورهای حوزه آسیای مرکزی و قفقاز (CIS) که از اتحاد جماهیر

شوروی سابق جدا شده و استقلال یافتند و به سمت اقتصاد بازار و سازوکارهای اقتصاد لیبرالیستی حرکت نمودند دارای موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی بوده که همکاری در بسیاری از حوزه‌ها به ویژه تحکیم اصول دموکراسی و اقتصاد بازار در آن‌ها دیده شده است.

موافقت‌نامه در دست انعقاد «تجارت و همکاری» با ایران نیز از این نظر که در صدد پی‌ریزی اولین رابطه نهادینه و قانونمند و سازمان‌یافته با اتحادیه اروپا می‌باشد، در زمره موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی است که از قابلیت مقایسه تطبیقی بیشتری با این دسته از موافقت‌نامه‌ها نسبت به سایر موافقت‌نامه‌های ترجیحی این اتحادیه با دیگر کشورها برخوردار است. از میان فهرست کشورهای دارای موافقت‌نامه غیرترجیحی با اتحادیه اروپا، سه کشور چین، کره جنوبی و آذربایجان با توجه به مشابهت‌ها و قرابت‌های نسبی بیشتری که با وضعیت ایران دارند برای این مقایسه تطبیقی انتخاب گردید.

با توجه به نتایج، ذکر این نکته در مورد ایران ضروری است که در حوزه اصول و تعهدات اصلی حاکم بر بخش تجارت کالا تعهدات مربوط به ایران به دلیل اینکه هنوز در مسیر عضویت در سازمان جهانی تجارت قرار نگرفته و در بسیاری از حوزه‌ها قوانین و مقررات داخلی سازگاری کاملی با قواعد نظام تجاری چندجانبه ندارد، در مقایسه با سه کشور دیگر که دو کشور کره جنوبی و چین عضو سازمان جهانی تجارت بوده و کشور آذربایجان نیز فرآیند عضویت و الحاق خود به این سازمان را طی می‌کند، به مراتب وسیع‌تر و سنگین‌تر بوده، در حالی که برای کشورهای مذکور به دلیل سازگاری طبیعی این قوانین و مقررات با قواعد نظام تجاری چندجانبه بر اثر عضویت و حضور در این سازمان نیازی به احصاء و تصریح مورد به مورد آن نبوده و به ذکر اصل کلی اعطای رفتار دولت کامله‌الوداد و رعایت عدم تبعیض بسنده شده است. البته این مطلب در مورد آذربایجان با توجه به عدم عضویت قطعی و کامل این کشور در سازمان جهانی تجارت تا حدودی از تفصیل و تصریح پر دامنه‌تری برخوردار است.

در خصوص تعهدات عینی دسترسی به بازار، علی‌القاعده در موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی هیچ‌گونه تمهید کمی و عینی برای کاهش‌های تعرفه‌ای و یا حذف تعرفه‌ها نبایستی وجود داشته باشد که این مطلب در مورد دو کشور چین و کره جنوبی صادق است

و ستون تعهدات دسترسی به بازار این کشورها خالی می‌باشد. در خصوص ایران نیز این ابهامات وجود دارد و مادامی که چارچوب موافقت‌نامه و مواد و مفاد مربوط به آن پس از پایان مذاکرات نهایی نشود نمی‌توان اظهار نظر قاطع و صریحی به عمل آورد. در مورد آذربایجان نیز اگرچه تعهدات عینی دسترسی به بازار تا قبل از الحاق این کشور به سازمان جهانی تجارت وجود ندارد، ولی پس از سپری شدن دوره انتقالی الحاق، این کشور متعهد است که نرخ‌های تعرفه خود را برای کالاهای صادراتی و ساخت کشورهای عضو اتحادیه اروپا به صفر رسانده و مالیات بر ارزش افزوده را نیز حذف نماید و در عوض اتحادیه اروپا هرگونه سهمیه‌بندی و محدودیت کمی برای ورود کالاهای ساخت آذربایجان (به استثناء منسوجات و پوشاک) به اتحادیه اروپا را لغو خواهد کرد که با توجه به دوره توقف در نظر گرفته شده برای اجرای تعهدات دسترسی به بازار و پیوند آن با دوره انتقالی الحاق آذربایجان به سازمان جهانی تجارت، می‌توان این تعهدات را در سطح تعهدات و امتیازات دوجانبه این کشور با اتحادیه اروپا در چارچوب الحاق به سازمان جهانی تجارت تلقی و تفسیر کرد.

جمع‌بندی و ملاحظات

در ترکیب و دامنه پیشنهادی اتحادیه اروپا برای موافقت‌نامه «تجارت و همکاری» چهار بخش اصلی مشتمل بر مقدمه، تجارت و سرمایه‌گذاری، همکاری در اقتصاد و سایر حوزه‌ها و بالاخره مفاد مربوط به نهادها، مواد عمومی و پایانی وجود دارد که از نظر موضوعی حوزه تجارت کالا و حمایت از حقوق مالکیت فکری، صنعتی و تجاری را به نحو وسیعی در برمی‌گیرد.

۱- در مقدمه این موافقت‌نامه به عناصر سیاسی مدنظر اتحادیه اروپا و ضرورت پیشرفت موازی در مذاکرات این موافقت‌نامه با مذاکرات سیاسی مربوط به «گفتگوهای فراگیر» اشاره اکید شده و صراحتاً برهم‌پیوندی ذاتی این دو مقوله از نظر اتحادیه اروپا تأکید شده است. همچنین در مقدمه، این موافقت‌نامه از نوع موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی برشمرده شده که نیل به همگرایی بیشتر در مناسبات همه‌جانبه و افزایش همکاری‌ها در

- حوزه‌های مورد علاقه طرفین، اصلی‌ترین هدف موافقت‌نامه می‌باشد.
- ۲- در بخش مربوط به «تجارت و سرمایه‌گذاری» که اصلی‌ترین مفاد و تعهدات موافقت‌نامه را به خود اختصاص می‌دهد، تعهدات کلی نظیر رعایت اصل عدم تبعیض («رفتار دولت کامله‌الوداد» و «رفتار ملی») و انطباق قوانین و مقررات داخلی با ضوابط و مقررات نظام تجاری چندجانبه (گات و سازمان جهانی تجارت) و همچنین حمایت از حقوق مالکیت فکری، صنعتی و تجاری از طریق پیوستن ایران به تمامی معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی ذیربط در نظر گرفته شده است که بار اصلی این تعهدات متوجه ایران می‌باشد.
- ۳- همکاری و هماهنگی در سایر زمینه‌ها نظیر استانداردهای صنعتی و مقررات فنی، اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی، پرداخت‌ها و نقل و انتقالات سرمایه، مجوزهای ورود، محدودیت‌های مقداری، آزادی ترانزیت، همکاری‌های گمرکی و ... در قسمت‌های مختلف موافقت‌نامه گنجانده شده که برخی از آنها نظیر تقاضای پیوستن ایران به موافقت‌نامه خریدهای دولتی و رعایت الزامات آن تعهدات سنگینی را متوجه ایران می‌سازد.
- ۴- تعهدات اصلی حاکم بر موافقت‌نامه از منظر اقتصادی و تجاری به رعایت پنج قاعده «عدم واگشت»، عدم تبعیض و اعطای رفتار MFN، حذف محدودیت‌های مقداری در واردات و صادرات، تثبیت نرخ‌های تعرفه و بالاخره انطباق قوانین و مقررات تجاری داخلی با قواعد گات و سازمان جهانی تجارت به ویژه در حوزه اقدامات مربوط به تدابیر دفاع تجاری مربوط می‌شود.
- ۵- در مطالعه تطبیقی موافقت‌نامه «تجارت و همکاری» ایران و اتحادیه اروپا با سایر موافقت‌نامه‌های ترجیحی و غیرترجیحی اتحادیه اروپا با کشورهای دیگر روشن شد که اولاً، تفاوت عمده موافقت‌نامه‌های ترجیحی با موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی در عنصر «دسترسی به بازار» و تعهدات مربوط به کاهش‌های تعرفه‌ای نهفته است و ثانیاً، موافقت‌نامه «تجارت و همکاری» از نظر ساختار و اجزاء متشکله و همچنین سطح مناسبات سیاسی، اقتصادی، تجاری، اجتماعی و فرهنگی به موافقت‌نامه‌های

غیرترجیحی این اتحادیه بسیار مشابهت دارد و لذا در طبقه‌بندی موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی قرار می‌گیرد.

۶- در طی هشت دور مذاکرات برگزار شده بین اتحادیه اروپا و ایران، از دور چهارم مذاکرات به بعد موضوع جدیدی تحت عنوان «دسترسی به بازار» و تعهدات یک‌جانبه ایران برای کاهش‌های تعرفه‌ای و به بهانه آزادسازی‌های داوطلبانه اقتصادی و تجاری وارد دستور کار مذاکرات گردیده که نقطه آغاز انحراف در این روند محسوب می‌شود که واکنش مناسب ایران را در پی نداشته است و همچنان این بحث در دستور کار مذاکرات باقی مانده است. این درحالی است که به اقتضای ماهیت غیرترجیحی موافقت‌نامه و به گواهی سایر موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی اتحادیه اروپا با کشورهای دیگر اساساً موضوع «دسترسی به بازار» و کاهش‌های تعرفه‌ای خارج از دامنه این قبیل موافقت‌نامه‌ها می‌باشد.

۷- پیش از برگزاری دور هشتم از مذاکرات، درخواست الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت مورد پذیرش شورای عمومی سازمان جهانی تجارت قرار گرفت و ایران رسماً وارد فرآیند الحاق به این سازمان شد که این موضوع می‌تواند نقطه عطفی در مذاکرات فی‌مابین به شمار رود و بهترین فرصت را برای تجدید نظر در مواضع مذاکراتی ایران فراهم سازد که امید است از این فرصت حداکثر بهره‌برداری در راستای تامین منافع بلندمدت کشور صورت گیرد و هرگونه تعهدات مربوط به «دسترسی به بازار» به مذاکرات دو جانبه ایران با اتحادیه اروپا در قالب فرآیند الحاق به سازمان جهانی تجارت موقوف گردد.

با عنایت به یافته‌های پژوهشی، پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه و مورد تأکید قرار می‌گیرد:

۱. در مذاکرات آتی، ایران با ارائه استدلال‌های منطقی و دلالت‌های عینی به طرف اروپایی یادآوری نماید که موافقت‌نامه مورد بحث از نوع موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی بوده و موضوع دسترسی به بازار در دامنه این نوع موافقت‌نامه‌ها قرار نمی‌گیرد.
۲. هر نوع بحث مربوط به بهبود در دسترسی به بازار برای کالاهای اروپایی را باید به

- مذاکرات دوجانبه ایران با اتحادیه اروپا در فرآیند الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت موکول کرد و پذیرش این قبیل تعهدات از جانب ایران در این موافقت‌نامه می‌تواند به فرآیند الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت لطمه وارد سازد.
۳. در چارچوب موافقت‌نامه غیرترجیحی، تقبل تعهدات در حوزه قوانین و مقررات ملی از جمله ضرورت پیوستن ایران به موافقت‌نامه خریدهای دولتی فراتر از مقررات سازمان جهانی تجارت - که امروزه از آن تحت عنوان WTO Plus یاد می‌شود - می‌تواند بار تعهدات آتی کشور در الحاق به این سازمان را سنگین‌تر کرده و امکان چانه‌زنی تیم مذاکراتی ایران را سلب کند و لذا پیشنهاد مذکور از سنخ تعهدات فراتر از مقررات WTO به شمار آمده و ایران باید از پذیرش آن خودداری نماید.
۴. موافقت‌نامه‌های غیرترجیحی اتحادیه اروپا با کشورهای ثالث اساساً ماهیتی کاملاً سیاسی دارند، از این رو این قبیل موافقت‌نامه‌ها شالوده‌ای محکم برای پی‌ریزی روابط بلندمدت اقتصادی بین طرفین قلمداد نمی‌شود که این مطلب نیز باید مورد توجه هیأت مذاکراتی ایران قرار گیرد و انتظارات منطقی متناسب با ماهیت موافقت‌نامه داشته باشند.

منابع

حسینی، میرعبدا.. و همکاران (۱۳۸۴)؛ توسعه تجارت ایران با اتحادیه اروپا (EU) با تأکید بر پیش‌نویس موافقت‌نامه تجارت و همکاری (TCA)، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

حسینی، میرعبدا.. و علی زاهدطلبان (۱۳۸۵)؛ "برآورد آثار کمی موافقت‌نامه تجارت و همکاری ایران و اتحادیه اروپا بر توسعه تجارت خارجی ایران"، پژوهشنامه بازرگانی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، سال دهم، شماره ۴۰.

خبرنامه رویدادها و تحولات سازمان جهانی تجارت. دفتر نمایندگی تام‌الاختیار تجاری جمهوری اسلامی ایران. شماره‌های ۵۳، ۵۵، ۵۷، ۶۱ و ۶۲.

زاهدطلبان، علی (۱۳۸۴)؛ سیر تحول نظام ترجیحات عمومی اتحادیه اروپا و بررسی وضعیت ایران جهت برخورداری از ترتیب تشویقی مبارزه با مواد مخدر، دفتر نمایندگی تام‌الاختیار تجاری ج.ا.ایران، خرداد ماه ۱۳۸۴.

سایت رسمی سازمان جهانی تجارت، بخش بررسی و مرور سیاست تجاری
WWW.WTO.ORG

Framework Agreement for Trade and Cooperation between the EU and the Islamic Republic of Iran (2001); *Official Journal of the European Communities*, 30/3/2001.

Generalised System of Preferences, <http://Europa.Eu.Itt/Comm/Trade/Issues/Global/GSP/pr.070704-en.Htm>.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2005/february/tradoc_111835.pdf

http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/Iran/index_en.htm

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/intro/index.htm

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/1985-agreement.pdf

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/ceeca/pca/pca-azerbaijan.pdf

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/euomed/index.htm

EURO-MED Association Agreements Implementation Guide, RELEX F, Brussels, 30 July (2004).

Trade Policy Review, Report by the European Communities, WT/TPR/S/102,26/06/2002.

Trade Policy Review, Report by the secretariat, WTO, WT/TPR/S/102,26/06/2002.

Trade Policy Review, Report by the European Communities, WT/TPR/G/136,1Oct,2004.

The function of the Community's generalized system of preferences for the ten-year period from 2006 to 2015, Brussels, 7.7 2004.Comm (2004) 461 Final.